

ENDEL LIPPMAA

15.09.1930 – 30.07.2015

Endel Lippmaa sündis 15. septembril 1930. aastal Tartus geobotaanik akadeemik Teodor Lippmaa peres. 1948. aastal lõpetas ta Nõmme Gümnaasiumi ning 1953. aastal Tallinna Tehnikaülikooli põlevkivitehnoloogia erialal ning 1956. aastal kaitses samas kandidaaditöö teemal “Termilise lagunemise teel saadavate Eesti põlevkivi toodete dünaamika”. Sellega lõppes tema põlevkivikeemia uurimissuund ning ta asus täiesti uue ala – tuumamagnet-resonantsspektroskoopia uuringutele, millega tegeles ligikaudu pool sajandit. 1969. aastal kaitses Endel Lippmaa füüsika-matemaatikadoktori väitekirja NSVL Teaduste Akadeemia Keemilise Füüsika Instituudi juures teemal “Overhauseri tuumaefekt ja orgaaniliste ühendite struktuur”. 1971. aastal anti talle professori kutse keemilise füüsika ja füüsikalise keemia alal.

Aastatel 1956–1961 oli Endel Lippmaa Tallinna Tehnikaülikooli vanemõpetaja ja dotsent, 1961–1980 Küberneetika Instituudi füüsika sektori juhataja ning alates 1980 oli tema tegevus seotud Keemilise ja Bioloogilise Füüsika Instituudiga. Ta oli selle asutaja ja direktor (kuni 2001) ning keemilise füüsika laboratooriumi juhataja (kuni 2005). 2001–2006 oli Endel Lippmaa Analüütilise Spektromeetria Tippkeskuse juhataja. Hiljem olid tema jaoks väljakutsed Euroopa Tuumauuringute Keskuses (CERN).

1972. aastal valiti Endel Lippmaa Eesti Teaduste Akadeemia liikmeks. 1975. aastast oli ta Akadeemia juhatuse liige, 1977–1982 Füüsika-Matemaatika- ja Tehnikateaduste Osakonna akadeemiksekretär, 1999–2004 Füüsika ja Astronoomia Osakonna juhataja, 2007–2011 Eesti TA energeetikanõukogu esimees.

Endel Lippmaa oli aktiivselt tegev ka poliitikuna. 1989–1991 oli ta Moskva Rahvasaadikute Kongressi delgaat, osales Rahvarinde tegevuses, oli Eesti Kongressi liige, Koonderakonna asutajaliige. Aastatel 1990–1991 oli Endel Lippmaa Eesti Vabariigi idaminister, 1995–1996 Eesti Vabariigi eurominister ja 1996–1999 Riigikogu liige.

Endel Lippmaa oli paljude professionaalsete ühingute ja kogude liige nii Eestis kui välismaal, paljude ülikoolide audoktor. 1999 valiti Endel Lippmaa Eesti üldsuse poolt 20. sajandi 100 suurkuju hulka. Tema teadustööd tunnustati 2000. aastal Riigi teaduspreemiaga pikaajalise tulemusliku teadus- ja arendustöö eest. Samal aastal omistati talle Riigivapi II klassi teenetemärk. 2006. aastal sai ta Rahvusmõtte auhinna ning 2013. aastal Püha Piiskop Platoni ordeni.

Endel Lippmaa oli tippasjatundja paljudes teadusvaldkondades: keemiline füüsika, füüsikaline keemia, keemiline tehnoloogia, elektroonika, tuuma- ja osakestefüüsika, energeetika, ökoloogia. Ta oli teadlane laiemas mõttes, kes rakendas samu põhimõtteid nii teaduses kui poliitikas.

Endel Lippmaa suri 30. juulil 2015. aastal ja on maetud Metsakalmistule Tallinnas.

NIMI	Endel Lippmaa
TEADUSALA	Keemiline füüsika
UURIMISTÖÖ PEASUUNAD	Raadiospektroskoopia, kromatograafia
VALIMISAEG	30. märts 1972
AKADEEMIA OSAKOND	Astronoomia ja füüsika osakond
SÜNNIAEG ja -KOHT	15. septembril 1930 Tartus
PEREKONNASEIS	Abielus, kaks poega
HARIDUS	1948 Tallinna X Keskkool (Nõmme Gümnaasium) 1953 Tallinna Tehnikaülikool (cum laude)
TEADUSKRAAD	1956 tehnikakandidaat Tallinna Tehnikaülikooli juures, teema: "О динамике выделения продуктов термического разложения эстонских горючих сланцев" 1969 füüsika-matemaatikadoktor, NSVL Teaduste Akadeemia Keemilise Füüsika Instituudi juures, teema: "Ядерный эффект Оверхаузера и структура органических соединений" 1971 professori kutse
TEENISTUSKÄIK	1956–1961 Tallinna Tehnikaülikooli vanemõpetaja ja dotsent 1961–1980 Eesti Teaduste Akadeemia Küberneetika Instituudi füüsika sektori juhataja 1971–... keemilise füüsika ja füüsikalise keemia professor 1977–1982 Eesti Teaduste Akadeemia akadeemik-sekretär 1980–2001 Eesti Teaduste Akadeemia Keemilise ja Bioloogilise Füüsika Instituudi direktor

1980–2005 samas laboratooriumi juhataja
1993–1995 Tartu Ülikooli keemilise füüsika professor
1989–1991 Moskva rahvasaadikute kongressi delegaat
1990–1991 Eesti Vabariigi idaminister
1995–1996 Eesti Vabariigi eurominister
1996–1999 Eesti Vabariigi Riigikogu liige
2001–2006 Analüütilise Spektromeetria Tippkeskuse juhataja
2007–... Keemilise ja Bioloogilise Füüsika Instituudi vanemteadur
1975 Jyväskylä Ülikooli audoktor
1989 Inglise Kuningliku Keemiaseltsi Centenary Lectureship medal
1991 Tallinna Tehnikaülikooli audoktor
1992 Max-Planck Forschungspreis
1990 Eesti Teaduste Akadeemia medal
1995 P. Kogermanni mälestusmedal
1999 Eesti üldsuse poolt valitud 20. sajandi 100 suurkuju hulka
2000 Riigivapi II klassi teenetemärk
2000 Riigi teaduspreemia pikaajalise tulemusliku teadus- ja arendustöö eest
2006 Rahvusmõtte auhind
2013 Püha Piiskop Platoni Orden

TUNNUSTUSED

TEADUS- ORGANISATSIOONILINE ja ADMINISTRATIIVNE TEGEVUS

EESTIS:
Eesti Teaduste Akadeemia füüsika ja astronoomia osakonna juhataja (1999–2004)
Eesti Teadlaste Liidu liige
Teadus- ja Arendusnõukogu liige (1990–1996)
Eesti Füüsikaseltsi liige
Eesti Keemiaseltsi liige
Vabariigi Presidendi akadeemilise nõukogu liige (2002–2006)

MUJAL:
1975 USA Füüsikaseltsi liige
1975 USA Keemiaseltsi liige
1990 Soome Teaduste Akadeemia liige

1992 Rootsi Kuningliku Inseneriteaduste Akadeemia liige
1992 New Yorgi Teaduste Akadeemia liige
1993 AAASi (USA) liige
1993 USA Optikaseltsi liige
1994 Soome Keemiaseltsi liige
1996 IEEE (USA) liige
1997 Saksa Füüsikaseltsi liige
2000 Rahvusvaheline Füüsika Unioon (IUPAP)
2000 Ameerika Mikrobioloogide Ühing (ASM)

JUHENDAMISEL
KAITSTUD
VÄITEKIRJAD

DOKTORITÖÖD

Sinivee, V. 1966. Теория спектров ядерного магнитного двойного резонанса в случае слабого возмущающего поля. Eesti NSV Teaduste Akadeemia Füüsika-Matemaatika ja Tehnikateaduste Osakonna Nõukogu

Luiga, P. 1966. О применении препаративной газовой хроматографии для получения органических соединений высокой чистоты. Eesti NSV Teaduste Akadeemia Füüsika-Matemaatika ja Tehnikateaduste Osakonna Nõukogu

Pehk, T. 1969. Süsivesinike ja hapnikuühendite ^{13}C TMR spektroskoopia. Tartu Ülikool

Saluvere, T. 1971. Спин-решеточная релаксация ядер азота в жидкостях. Eesti NSV Teaduste Akadeemia Füüsika-Matemaatika ja Tehnikateaduste Osakonna Nõukogu

Alla, M. 1971. Межмолекулярная магнитная релаксация в жидкостях. Eesti NSV Teaduste Akadeemia Füüsika-Matemaatika ja Tehnikateaduste Osakonna Nõukogu

Olivson, A. 1972. Магнитный резонанс и спин-решеточная релаксация ядер углерода-13 в органических соединениях. Eesti NSV Teaduste Akadeemia Füüsika-Matemaatika ja Tehnikateaduste Osakonna Nõukogu

Pehk, T. 1984. Спектроскопия ЯМР ^{13}C изомерных алифатических и карбоциклических соединений (Isomeersetes alifaatsetes ja karbotsükliiliste ühendite ^{13}C TMR spektroskoopia). Moskva TA Keemilise Füüsika Instituut

Samoson, A. 1984. Ядерный магнитный резонанс высокого разрешения квадрупольных ядер с полуцелым спином в твердом теле. Eesti NSV Teaduste Akadeemia Füüsika-Matemaatika ja Tehnikateaduste Osakonna

Nõukogu

Kändler, T. 1985. Флуоресцентная корреляционная спектроскопия в исследовании динамики химических систем. Tartu Ülikool

Pikver, R. 1986. (kaasjuh. I. Koppel) Количественное исследование потенциалов ионизации соединений с кратными связями (Kordsete sidemetega ühendite ionisatsioonipotentsiaalide kvantitatiivne uurimine). Tartu Ülikool

Mägi, M. 1986. ЯМР ^{29}Si высокого разрешения в конденсированных фазах. Moskva

Teeäär, R. 1988. Karbohüdraatide struktuurse korrastatuse uurimine kõrge lahutusega ^{13}C TMR spektroskoopia abil. Tartu Ülikool

Sarv, P. 1998. High resolution solid-state NMR studies of zeolites. Tartu Ülikool

Heinmaa, I. 1999. Nuclear resonance studies of local structure in $\text{RBa}_2\text{Cu}_3\text{O}_{6+x}$ compounds. Tartu Ülikool

Trummal, A. 2009. (kaasjuh. I. Koppel, P. Burk). Computational Study of Structural and Solvent Effects on Acidities of Some Brønsted Acids. Tartu Ülikool.